

DİLLƏR VƏ MƏDƏNİYYƏTLƏR ARASI ƏLAQƏLƏR ZAMANI “DİFFUZIYA” VƏ “AKKULTURASIYA” HADİSƏSİ

Kəmalə Cəfərova

Azərbaycan Dillər Universiteti, Bakı, Azərbaycan
e-mail: kamacafarova_adu@mail.ru

Xülasə. Məqalədə dillər və mədəniyyətlər arası əlaqələr zamanı diffuziya və akkulturasiya hadisəsindən bəhs olunur. Göstərilir ki, başqa dillərin öyrənilməsi təkcə ünsiyyət, informasiya və iqtisadi mübadilə yaratmağa deyil, həm də öyrənilən dilin xalqın mədəniyyətinin bir hissəsini öz mədəniyyətinə daxil etməklə mənsub olduğu xalqın mədəniyyətini zənginləşdirməyə imkan verir.

Açar sözlər: diffuziya, akkulturasiya, ikidillilik, mədəniyyətlər arası ünsiyyət, dil bacarıqları.

THE PHENOMENON OF "DIFFUSION" AND "ACCUULTURATION" DURING LINGUISTIC AND INTERCULTURAL RELATIONS

Kamala Jafarova

Azerbaijan University of Languages, Baku, Azerbaijan

Abstract. The article examines the phenomenon of diffusion and acculturation during the relations between languages and cultures. It is shown that the study of other languages allows not only to create communication, information and economic exchange, but also to enrich the culture of the people to which the language belongs by including a part of the culture of the people of the language being studied.

Keywords: diffusion, acculturation, bilingual, intercultural communication, language skills.

ЯВЛЕНИЕ “ДИФФУЗИИ” И “АККУЛЬТУРАЦИИ” ВО ВРЕМЯ ЯЗЫКОВЫХ И МЕЖКУЛЬТУРНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Камала Джафарова

Азербайджанский Университет Языков, Баку, Азербайджан

Резюме. В статье рассматривается феномен “диффузии” и “аккультурации” в ходе взаимоотношений языков и культур. Показано, что изучение других языков позволяет не только создать общение, информационный и экономический обмен, но и обогатить культуру народа, к которому принадлежит язык, включив в него часть культуры народа языка.

Ключевые слова: диффузия, аккультурация, двуязычие, межкультурная коммуникация, языковые навыки.

1. Giriş

Dil təmasları fərqli xarakterə malik olmaqla, müxtəlif şəraitdə həyata keçirilə bilər. Xüsusən də linqvistik təmas etno-sosial qruplara xas olan ikidillilik və ya çoxdilliliyə əsaslanan etnik və ya sosial təmasla müşayiət oluna bilər. O, funksional və sosial cəhətdən qeyri-məhdud olmaqla yanaşı, siyasi, iqtisadi, mədəni və digər növ əlaqələrin nəticəsi ola bilər, yaxud hər hansı sosial qrup, bu və ya digər ünsiyyət sahəsi ilə məhdudlaşa bilər. Bununla belə, bir qayda olaraq, istənilən halda dillərin təması mədəniyyətlərin təması ilə müşayiət olunur, çünki dillər öz-özünə deyil, dil daşıyıcılarının sosial və nitq qarşılıqlı əlaqəsi vasitəsilə təmasda olurlar.

C. Qrinberq bu fakta işarə edərək qeyd edir ki, dil təmaslarının toxunduğu bir sıra problemlər istər-istəməz dilçiliyin həddlərini aşır. Xüsusən də mədəni əlaqələrə dair tədqiqatlarında C. Qrinberq “diffuziya” və “akkulturasiya” kimi sahələri müəyyən edir.

V.A. Vinogradovun da qeyd etdiyi kimi, etnologiyada təqdim olunan mədəni yenilik iki cəhətdən - diffuziya və akkulturasiya baxımından nəzərdən keçirilə bilər [4, s.126].

Diffuziya hadisəsi bir mədəniyyətin aspektlərinin digər mədəniyyətə yayılması zamanı baş verir. Yeni yayılmış mədəni diffuziya cəmiyyətin ənənəvi mədəniyyətinə zərər vura bilər, beləki, ənənəvi mədəniyyətin elementlərini sıradan çıxara bilər. Yayılma üç formada baş verir: birbaşa diffuziya, dolay diffuziya və məcburi diffuziya.

Birbaşa diffuziya iki mədəniyyətin bir yerdə olmasıdır. Bu, insanların fəallığı hesabına mədəni elementlərin birləşməsinə gətirib çıxarır. Məsələn, birbaşa diffuziyaya qarışıq nikahları misal göstərmək olar.

Dolay diffuziya internet və ya media vasitələri ilə mədəni yayılmanı nəzərdə tutur. Məcburi diffuziya bir mədəniyyətin digəri tərəfindən fəth edildiyi zaman, fəthlərin öz mədəniyyətlərini yerli xalqlara məcburi şəkildə qəbul etdirməsidir.

Bir mədəniyyətin başqa bir mədəniyyətin müxtəlif aspektlərini geniş miqyasda qəbul edərək oraya transformasiya etməsi prosesi akkulturasiya adlanır. Dəyişikliklər inanclarda, adətlərdə, artefaktlarda, dildə, adətlərdə və s. baş verir. Məsələn, cəmiyyətdəki azlıqlar dominant mədəniyyəti və onun geyim, nitq, dəyərlər kimi müxtəlif aspektlərini öyrənərək, akkulturasiya prosesindən keçirlər.

C. Qrinberq qeyd edir ki, mədəni elementlərin paylanması və paylanmasına əsaslanan digər üsullarla müqayisədə alınma prosesinin və mədəni təsirin ehtimal olunan istiqamətini müəyyən etmək mümkündür [5, s.131]. C. Qrinberq bu vəziyyətdə, mədəniyyətlərin yaxınlaşmasını maddi və mənəvi mədəniyyətin xüsusiyyətlərinin bir cəmiyyətdən digərinə yayılması ilə izah olunan diffuzionizm ideyalarından, habelə mədəniyyətlərin yaxınlaşması və inteqrasiyası prosesinin mexanizminin özü ilə məşğul olan yeni bir mədəniyyət istiqaməti ilə izah edir. Bu ideyalar etnologiyada tanınır, çünki onların tərəfdarları mədəniyyətlərin qarşılıqlı təsiri məsələlərini, onların məkan və zaman xüsusiyyətlərini öyrənərək, etnik qruplar arasındakı konkret tarixi əlaqələrin təhlilinə diqqət yetirirdilər. Diffuziya və akkulturasiya anlayışlarının dilçiliyə və hər şeydən əvvəl dil təmasları nəzəriyyəsinə köçürülməsi məntiqli görünür.

2. İkidilliliyin yaranma səbəbləri

İkidilliliyin yaranmasının əsl səbəbləri sosial-tarixi xarakter daşıyır və müəyyən mədəni-tarixi kontekstlə bağlıdır. Məhz buna görə də ikidilliliyin sırf linqvistik tədqiqi onun spesifik formalarını və dillərin qarşılıqlı təsirinə nəticələrini tamlığı ilə izah edə bilmir. Hər bir konkret halda ikidilliliyin yaranması və fəaliyyət göstərməsi üçün ictimai-tarixi şəraitin nəzərə alınması vacibdir. Eyni zamanda, dillərin struktur xüsusiyyətlərini nəzərə almadan onların qarşılıqlı təsirinə tam təsvirini vermək mümkün deyil. Bu baxımdan, ikidillilik təkcə dilçilik

deyil, həm də sosial-mədəni anlayışdır. Müvafiq olaraq, ikidilli insan təkcə bir neçə dil bilən deyil, eyni zamanda bildiyi dillərin mədəniyyətlərinin əsaslarını bilən şəxs hesab edilə bilər.

İnsan nə vaxt ikidilli olur sualına V. A. Avrorin belə cavab verir: “İkidillilik o zaman başlayır ki, fərdin ikinci dili bilmək dərəcəsi ana dili ilə eyniyyət təşkil etsin” [1, s.49]. Q. M. Vereşagin ikidilliliyin üç inkişaf səviyyəsini fərqləndirir: reseptiv (ikinci dərəcəli dil sistemində aid olan nitq əsərlərinin dərk edilməsi), reproduktiv (oxuduğunu və eşitdiyini təkrar etmək qabiliyyəti) və məhsuldar (yalnız anlamaq və ifadə etmək deyil, həm də tam mənalı ifadələr qurmaq) [3, s.22].

Dil və şəxsiyyətin qarşılıqlı təsiri problemlərinin müasir tədqiqatları dilin mədəniyyət kimi mürəkkəb bir fenomenlə əlaqəsinə dair elmi baxışların inkişaf tarixindən qaynaqlanır. Alman filosofu və dilçisi V. Fon Humboldt dili mədəniyyətlə bilavasitə əlaqələndirərək onu millətin fərdi dünyagörüşünün ifadəsi və xalqın mənəvi inkişafına təsir edən fəal yaradıcılıq prosesi kimi qiymətləndirmişdir. Empirik bazanın əsasını E. Sapir və B. Vorfun dil və mədəniyyət arasındakı əlaqənin təkcə dilçilər və psixoloqların deyil, həm də antropoloqların öyrənməsi üçün güclü stimül rolunu oynayan, dil və mədəniyyətin çoxsaylı etnoqrafik tədqiqatlarının inkişafını müəyyən edən linqvistik nisbilik fərziyyəsi təşkil edir.

Fenomenoloji sosiologiyanın banisi və sosial konstruktivizmin banilərindən biri olan A. Şutz dili sadəcə lüğətlərdə təqdim olunan dil simvollarından və qrammatikada sadalanan ideal sintaktik qaydalardan ibarət şərh və ifadə sxemi kimi deyil, həm də konnotativ formalaşma kimi nəzərdən keçirirdi. Onun fikrincə, istənilən bir dildə hər hansı bir söz və ya ifadə yalnız müəyyən bir cəmiyyətin üzvləri tərəfindən paylaşılan bir çox ikinci dərəcəli assosiasiyalara malikdir: keçmişə indi ilə birləşdirən periferiya, sosial kontekstdən və konkret situasiyalardan asılılıq, idiomlar, texniki terminlər və jarqonlar, dialekt sözlər, eləcə də qrupun intellektual və mənəvi həyatının bütün elementləri.

Problemin öyrənilməsinə bu kimi yanaşma, ilk növbədə, dil və şəxsiyyət arasındakı əlaqənin mürəkkəb təbiətini açıqlayır, dil sərəştəsinin müxtəlif səviyyələrini vurğulamağı və müəyyən bir mədəniyyəti dil vasitəsilə başa düşmək üçün onun lüğət, qrammatika və sintaksisindən kənara çıxmağın lazım olduğunu başa düşməyi tələb edir. İkincisi, bu yanaşma müəyyənləşdirir ki, hətta başqa bir mədəniyyətə inteqrasiya etməyə çalışarkən belə, dili öyrənmək və digər uyğunlaşma vasitələrindən istifadə etməklə, insan bu mədəniyyətin nümayəndələrinə xas olan şəxsiyyəti deyil, yeni bir şəxsiyyət növü əldə edir.

3. İkidilliliyin və ikinci dilə yiyələnmənin modelləri

İkidillilikdə ən çox istinad edilən modellərdən biri, U. Vaynrayxın mürəkkəb, koordinativ və subordinativ bilinqvizm arasındakı fərqiçidir. U. Vaynrayx hər bir növün fərqli yollarla təsvirini yaradır. Mürəkkəb bilinqvizmdə iki söz formasına malik vahid bir konseptual təqdimat mövcuddur. Koordinativ bilinqvizmdə hər iki dildə tərcümə ekvivalentləri müxtəlif anlayışlarla əlaqələndirilə bilər. Buna bariz nümunə, müəyyən bir mədəniyyətə xas olan

məhsulları və ya əsərləri təqdim edən lüğətdir. Məsələn, ingilis dilində *bread* (çörək) sözü fransız dilindəki *pain* (çörək) sözünə ekvivalent ola bilər, lakin dil biliyi hər iki mədəniyyətin qarşılıqlı əlaqəsindən qaynaqlanan bilinç üçün hər bir söz, dadına, formasına və istehsal üsuluna görə fərqlənən ayrı bir məhsulu ifadə edir. U. Vaynrayxın subordinativ bilinçvizmə bağlı qeyd etdiyi kimi, ikinci dilin (L2) söz formasının konseptual təqdimatı, birinci dildəkinə (L1) tərcümə ekvivalenti vasitəsilə daxil olur.

XX əsrin son onilliklərində Qərb sosiolinqvistləri və sosial psixoloqları ikinci dilə yiyələnmək üçün müxtəlif modellər təklif etdilər. Ən mükəmməl beş model aşağıdakılardan ibarətdir:

1. V. Lambertin “Sosiopsixoloji modeli”. V. Lambertə görə fərdin ikinci dilə yiyələnmə prosesində onun şəxsiyyəti dəyişir. Burada şəxsiyyət qarşılıqlıdır.

2. R. Klementin “sosial kontekst modeli”. Müəllif iddia edir ki, ikidilli fərd həm birinci, həm də ikinci dilin etnolinqvistik canlılığına böyük əhəmiyyət verir və şəxsiyyətdəki dəyişikliklər yalnız ikinci dilin inkişafı və istifadəsi ilə deyil, həm də ikidilli şəxsin dil daşıyıcılarının cəmiyyətinə inteqrasiyası ilə nəticələnə bilər.

3. Q. Caylz və C. Börinin “qruplararası modeli” ikinci dilin öyrənilməsində fundamental amil kimi inteqrativ motivasiyanın müəyyənləşdirilməsinə əsaslanır ki, bu da dili öyrənən şəxsin onun daşıyıcıları ilə eyniləşdirilməsinin bu və ya digər dərəcəsini müəyyən edir.

4. R. Qardnerin həyatın bütün sahələrini əhatə edən ikinci dilə yiyələnmək üçün inteqrativ motivasiyanın zəruri olduğu “sosial-təhsil modeli” və belə inteqrasiyanın qeyri-verbal nəticəsi kimi danışanın şəxsiyyətinin dəyişməsi mümkündür (ilk növbədə mədəni dəyərlərə və inanclara münasibətdə).

5. B. Spolskinin “üstünlük modeli”. Burada şəxsiyyətin dəyişdirilməsi ehtimalı dil öyrənmənin linqvistik nəticəsi kimi göstərilir. Şəxsiyyət transformasiyası, ikinci bir dili öyrənən insanın (ilk növbədə, dil daşıyıcılarına, məsələn, onlara inteqrasiya etmək istəyərkən) fərqli münasibət və motivasiyasında dəyişiklik yolu ilə baş verir.

4. İkinci dilin mənimsənilməsi zamanı bacarıqların ötürülməsi

Məlumdur ki, bilinçvizm interferensiya kimi bir nitq hadisəsinin mövcudluğunu nəzərdə tutur. Dil əlaqələri zəminində interferensiyanın öyrənilməsi son dərəcə vacibdir. Bu halda linqvistik interferensiya iki dil sisteminin təması nəticəsində baş verən və danışanın nitqində ana dilinin təsiri ilə xarici dilin normasından kənara çıxmaların yaranmasına səbəb olan hadisə kimi şərh edilir.

Hələ 19-cu əsrdə “interferensiya” terminindən psixologiyada, dilçilikdə, linqvodidaktikada və ana dilinin tədrisi metodikasında da geniş istifadə olunurdu. İnterferensiya anlayışı psixologiyada dilçilikdən xeyli əvvəl istifadə olunmağa başlanıb. Psixoloqlar bu anlayışı insan psixikasının mürəkkəb prosesi olan bacarıqların ötürülməsi ilə əlaqələndirirlər.

Köhnə təcrübəyə uyğun olaraq, yenini qavramağa hazır olmaq, adətən, “bacarıqların ötürülməsi” (ing. “transfer of training”) adlanan bir fenomenə gətirib çıxarır. Bacarıqların

ötürülməsinin iki növü var: əlamətlərin ötürülməsi və prinsiplərin ötürülməsi. Bacarıqların ötürülməsi həm müsbət, həm də mənfi nəticələrə gətirib çıxarır.

Müsbət köçürmə, əvvəllər formalaşmış bacarıqların sonrakıların formalaşması prosesini asanlaşdıran müsbət bacarıqların qarşılıqlı əlaqəsidir. Məsələn, adi sözləri öyrənmə bacarığı, mürəkkəb sözləri mənimsəməyə kömək edir.

Mənfi köçürmə, əvvəllər formalaşmış bacarıqların sonrakıların formalaşmasını çətinləşdirən mənfi bacarıqlarının qarşılıqlı əlaqəsidir.

Bacarıqların ötürülməsi fərqli xarakterdə ola bilər:

Birtərəfli köçürmə. Bir bacarığın formalaşması digərinin formalaşmasına kömək etdikdə və əks effekt tapılmadıqda baş verir.

Qarşılıqlı köçürmə. Bacarıqların birindən digərinə və əksinə ötürülməsidir.

Birbaşa köçürmə. Hər hansı bir məqsəd ilə bir bacarığın formalaşması digər bir bacarığın yaradılması ilə xarakterizə olunur.

Dolayı köçürmə. Bu, əvvəllər formalaşmış bir bacarığın yenisini əldə etmək üçün yalnız əlverişli ilkin şərtlər yaratdığı köçürmə növüdür.

Məhdud (qismən) köçürmə. Bu, öyrənilən hərəkətlərin strukturunun oxşar əlamətlərə malik olduğu hallarda baş verir.

Bacarıqların ötürülməsi dilin mənimsənilməsi üçün verilən tapşırıqlarda həm nəzəri, həm də praktik baxımdan böyük maraq doğurur.

5. İkidilliliyin növləri

Məlum olduğu kimi, ikidilli şəxsin şüurunda mövcud olan dillərin müqayisəsi üsulu ilə ikidillilik fenomenini nəzərdən keçirən psixolinqvistik tədqiqatlarda adətən ikidilliliyin aşağıdakı növləri fərqləndirilir:

- iki dilin bir sistemdə birləşdiyi qarışıq ikidillilik;
- iki dil sisteminin ayrı saxlanıldığı koordinativ ikidillilik;
- koordinativ ikidillilik kimi iki ayrı dil sisteminin mövcudluğunu nəzərdə tutan və bu tip ikidilliliyin çox vaxt tərcümə üsulu ilə ikinci dili öyrənməsi ilə fərqlənən subordinativ ikidillilik [2, s.157].

V. Rozentsveyqin qeyd etdiyi kimi, dil təmasları nəzəriyyəsi üçün subordinativ ikidillilik xüsusi maraq kəsb edir, yəni, ikidilli insan nitq ünsiyyəti prosesində vəziyyətdən asılı olaraq hər iki dildən istifadə edir [7, s.10].

Sosiolinqvistik aspektdə dillərin funksional yükü və onların istifadə sahələri məsələsi daha vacib olduqda, məsələn, iki yerli dil, doğma yerli dil və regional (millətlərarası) ünsiyyət dili, makrovasitəçi dil və s. ikidilliliyin müxtəlif variantları fərqləndirilir [6, s. 96].

Vaxtilə E. Haugen mümkün potensial situasiyaların dörd növünü müəyyən etmişdir, yəni: ikidillilikdə ikili mədəniyyət, birdillilikdə ikili mədəniyyət, ikidillilikdə vahid mədəniyyət, birdillilikdə vahid mədəniyyət. Eyni zamanda, o qeyd edir ki, ikidilli nitq ikidən

az dil sistemində bacarıqlı ola bildiyi kimi, iki mədəniyyətin daşıyıcısı olan şəxs ikidən az bütöv mədəniyyətə sahib ola bilər və "ikidillilik dərəcəsinin bikulturalizm dərəcəsi ilə düz mütənəsb olması ilə bağlı fərziyyə çox cəlbədicidir görünərsə də, mövcud məlumatlar onu dəstəkləmir" [8, s. 64].

R. Bell də öz növbəsində qeyd edir ki, ikidilliliyin bikulturalizmlə birləşməsi sağlam düşüncəyə, eləcə də qarışıq monokultural ikidilliliyə tamamilə zidd görünür, çünki ikidillilik əsasən, bikulturalizmi əhatə edir. O, dil və mədəniyyət birləşməsinin üç növünü ayırır: monokultural-koordinativ, bikultural-koordinativ və bikultural-qarışıq ikidillilik [2, s.160].

M.Ui ikidilliliyin üç növünü müəyyən edir:

1) məhdud mədəni assimilyasiya ilə eyni vaxtda özünü göstərən sporadik ikidillilik, məsələn, müəyyən istehsal və təsərrüfat fəaliyyətlərinə aid terminlərin xarici dildən doğma dilə köçürülməsi zamanı;

2) əsas göstəricisi assimilyasiya olunmuş mədəniyyətə aid terminlərin xarici dildən kütləvi şəkildə alınması, habelə ana dilinin funksiyalarının azalması prosesi olan yönümlü ikidillilik;

3) etnik qrupun bütün üzvləri tərəfindən yeni bir dilin mənimsənilməsi ana dilinin texnoloji terminlərinin, sonra isə sosial, etnik və dini terminologiyanın eyni vaxtda yaddan çıxması ilə başlayan ümumi ikidillilik.

Qeyd etmək lazımdır ki, bəzi hallarda "mədəni assimilyasiya" və "akkulturasiya" terminləri eyni mənada işlədilir, bəzən də fərqləndirilir. A. Kreber hesab edirdi ki, akkulturasiya mədəniyyətdə başqa mədəniyyət tərəfindən təqdim olunan dəyişiklikləri əhatə edir və bu da son nəticədə onların daim artan dəyişməsinə və assimilyasiyasına gətirib çıxarır. Bu kimi dəyişikliklər qarşılıqlı ola bilər, çünki proses asimmetrikdir və onun fikrincə, daimidən daha tədricənə, bir mədəniyyətin digər mədəniyyət tərəfindən mənimsənilməsi ilə nəticələnir. A. Kreber diffuziya prosesini akkulturasiya prosesi ilə əlaqələndirərək hesab edirdi ki, diffuziya akkulturasiyaya təkan verir, akkulturasiya isə mütləq şəkildə diffuziyanı nəzərdə tutur. Bununla belə, o, diffuziyanın mədəniyyət elementlərinə, akkulturasiyanın isə bütövlükdə mədəniyyətdə baş verənlərin prosesi olduğuna inanaraq, onları ayırmağa çalışdı [9, s. 425].

Əvvəllər assimilyasiya anlayışı ilk növbədə etnik meyarlara əsaslanırdısa, son zamanlar daha çox dil və mədəni xarakterə çevrilib. Assimilyasiya fərdin və ya qrupun başqa bir qrupun mədəniyyətinə tam inteqrasiyasını, eyni zamanda ilkin mədəni şüurda dəyişiklik və dominant qrupla eyniləşdirmə baş verir.

Ümumiyyətlə, akkulturasiya və assimilyasiya fenomeni fərdin orijinal mədəniyyətin sxeminə tam daxil edilməsi ilə başqa mədəniyyətin sxeminə tam daxil edilməsi arasında bir neçə dərəcəni əhatə edir. Məsələn, Portuqaliya koloniyalarında assimilyasiya statusu müstəmləkəçi hakimiyyət orqanlarının fikrincə, onların Portuqal dili və mədəniyyətinə uğurla inteqrasiya etdiklərinin göstəricisi olan bir sıra formal standartlara cavab verən afrikalılara verilirdi. Assimilyasiya statusu almış şəxslər müstəmləkələrdə yaşayan Portuqaliya vətəndaşları ilə eyni imtiyazlardan istifadə edirdilər. Xüsusilə, afrikalıların əksəriyyətini əhatə

edən məcburi əməkdən azad edildilər. XX əsrin 60-cı illərində bu status və müvafiq hüquqi müddəalar formal olaraq ləğv edildi.

Nəticə. Göründüyü kimi, akkulturasıya başqa dominant cəmiyyətin mədəniyyətinin təsiri altında müəyyən bir cəmiyyətin sistematik mədəni dəyişməsi prosesidir və bu dəyişiklik onları təşkil edən fərdlər arasında birbaşa təmas şəraitində baş verir. Akkulturasıya prosesində tabe mədəniyyətin üzvləri standart və ya dominant mədəniyyətin dilini, adət-ənənələrini və digər dəyərlərini öyrənir və sosial assimilyasiya prosesi vasitəsilə ümumi qəbul edilmiş mədəniyyət standartlarına inteqrasiya olunur.

İkidilliliyin yaranmasının əsas səbəbi sosial amillərdir, ona görə də dövlətlər arasında iqtisadi və mədəni əlaqələrin güclənməsi ikidilli (və ya çoxdilli) üzvlərin sayının artmasına səbəb olur. Bu faktı çoxlu misallarla göstərmək olar. Onların arasında, xüsusilə, qeyd etmək lazımdır ki, fərdi ikidillilik, bir qayda olaraq, məhdud mədəni qarşılıqlı əlaqə ilə inkişaf edir. Əlaqələr daha geniş və daha aktivdirsə, adətən belə şəraitdə qrup və ya kütləvi ikidillilik inkişaf edir.

İkinci dili öyrənərkən, şübhəsiz ki, ikidilli şəxsin etnik kimliyində dəyişiklik baş verir və insan eyni vaxtda iki mədəniyyətin daşıyıcısına çevrilir ki, bu da bikulturallıq fenomeninin yaranmasına səbəb olur.

Ədəbiyyat

1. Аврорин В.А. (1972), Двужычие и школа. Проблемы двуязычия и многоязычия. М.: Наука, с.49-62.
2. Белл Р.Т. (1980), Социоллингвистика. Цели, методы и проблемы. М.: Междунар. отношения, 1980. 320 с.
3. Верещагин Г.М. (1969), Психологическая и методологическая характеристика двуязычия (билингвизма). - М.: Изд-во МГУ, 160 с.
4. Виноградов В.А. (1992), Языковые контакты в Восточной Африке: суахили и луганда, Социо и этнокультурные процессы в современной Африке. М: Изд-во ЦМЛ Ин-та Африки РАН, с. 118-131.
5. Гринберг Дж. (1972), Изучение языковых контактов в Африке, Новое в лингвистике. М.: Прогресс, Вып. 6, с.130-140.
6. Никольский Л.Б. (1976), Синхронная социоллингвистика: Теория и проблемы. М.: Наука, 166 с.
7. Розенцвейг В.Ю. (1972), Языковые контакты. Л.: Наука, 80 с.
8. Хауген Э. (1972), Языковой контакт. Новое в лингвистике. М.: Прогресс, Вып. 6. с. 61-80.
9. Kroeber A.L. (1948), Anthropology: Race, Language, Culture, Psychology, Prehistory. N. Y.: Harcourt, Brace & World, 856 p.

10. Thompson R. (1996), Assimilation. Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology. Vol. 1, pp.112-115.
11. Winthrop R.H. (1991), Dictionary of Concepts in Cultural Anthropology. N.Y.: Greenwood Press, 345 p.